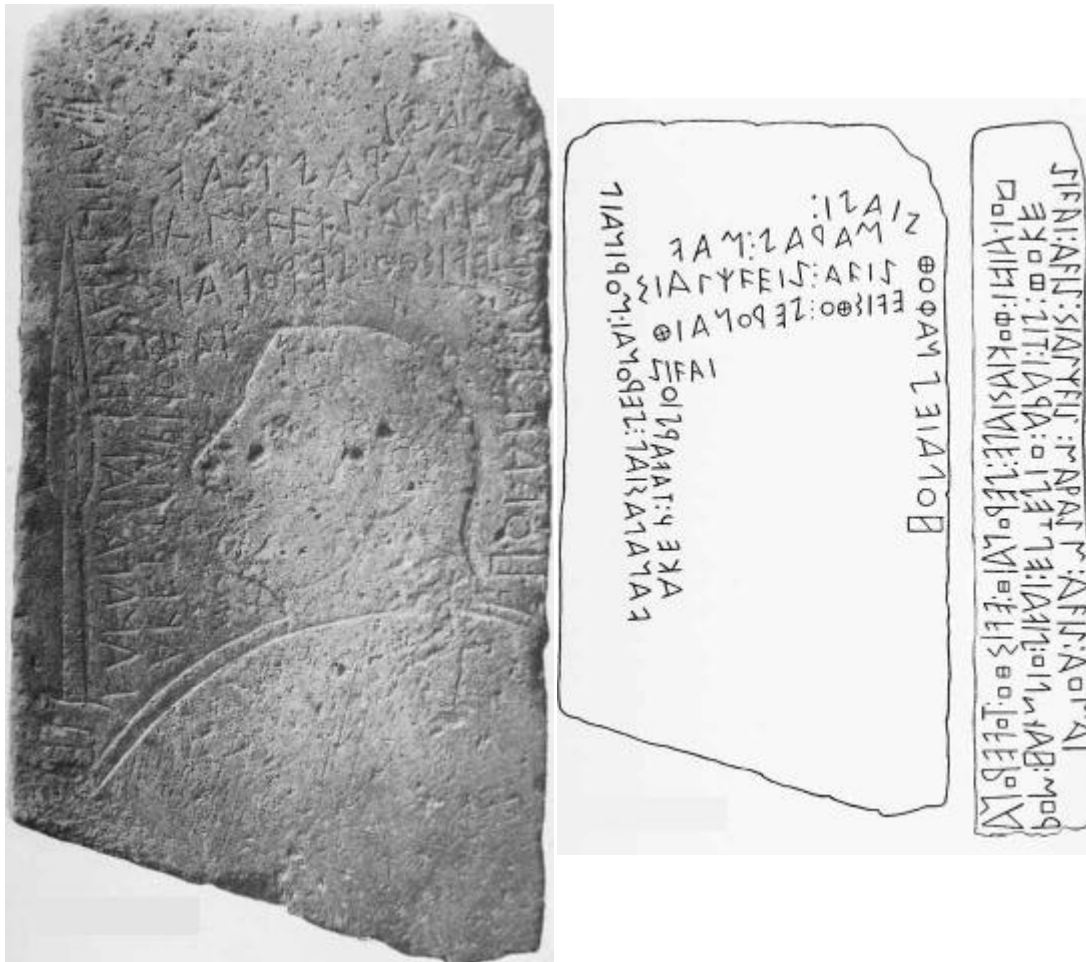

Mellár Mihály : A lemnoszi sírkő felirata

A kép és facsimile Michael Lahamas, a [Lemnian language](http://www.mlahanas.de/Greeks/LX/LemnianLanguage.html)¹ című honlapjáról való.

A sírkő feliratát a szakirodalom a “lemnoszi nyelv” emlékeként tartja számon. Szerintem, enyhe túlzás nyelvnek nevezni az 1885-ben Lemnos szigetén, Kaminia közelében talált, i.e. VI. századból való domborműves sírfeliraton és még egy-néhány töredéken található írást.

A lemnoszi domborműves sírkő

A fenti honlapon olvashatjuk a következőket: “A domborműves sírkövet egy kaminiai templom falába építve találták és az athénei Nemzeti Múzeumban őrzik. A VI. századi időzítés azon a tényen alapszik, hogy az athénei Miltiádesz Lemnoszt i.e. 510-ben foglalta el és hellenizálta. A sekély dombormű egy sisakos ember mellszobra és a feliratot a nyugati (“Chalcidi”) görög alfabétához hasonló alfabétával írták. A felirat kétirányú (Boustrophedon) írásmóddal íródott, átírták ugyan de lefordítani nem sikerült, amíg az

¹ <http://www.mlahanas.de/Greeks/LX/LemnianLanguage.html>

etruszkhoz való hasonlításra alapuló komoly nyelvészeti elemzés, kombinálva az etruszk saját fordításának áttöréseivel, gyümölcsözni nem kezdett.

A felirat 198 írásjelből áll 33-40 szóban elosztva, a szóelválasztást néha egy, kettő, vagy három pont jelöli. A szöveg három részből áll, kettő függőlegesen írva, egy pedig vízszintesen. Érthető az *avis sialchvis* kifejezés ("hatvan éves" a B.3-on) mivel emlékeztet az etruszk *avils maxs šealχisc* kifejezésre ("és hatvan-öt éves").²

Az etruszkhoz való hasonlítás megalapozott, de a megfejtés rossz úton halad, mivel a kutatók az etruszk nyelvet nem ismerik, pontosabban félreismerik. A sok munka és időbefektetés láttán az ember elcsodálkozik, miért állnak itt meg a kutatók, és próbálják az ismeretlent megoldani az alig ismerttel. Mario Alinei professzor bebizonyította, hogy az etruszk "una forma arcaica di ungherese", akkor miért nem a jól ismert, vagy legalább is jól dokumentált és élő magyar nyelvvel kísérelik meg a lemoszói (és más rokon) szövegek megoldását? Aki nem fogadja el M. Alinei állítását, az megmutathatná a lemoszói nyelv példáján a professzor tévedését. Mindenképpen kísérletük gyümölcsöző lenne, akkor mégis miért választják a nehezebb utat?

"Herodotosz, az ógörög történész utal Lemnosz görögök előtti népességére mint Πελασγοι 'Pelasgoi' – pelaszgokra. Noha Herodotosz valószínűleg helytelenül egy kalap alá vett két különböző nem görög népet. Más szerzők szerint, mint Thucydidesz, Lemnosz görög előtti lakosságát Τυρσηνοι 'Tyrsenoi' (másképpen, Tyrrhenoi) néven nevezték."³ A lényeg a nyelvük lenne, amiről az írásuk tanuskodik.

Az írásrendszer

A felirat az etruszk nyelvű és az öregebb phrygiai feliratok írására használt alfabétához hasonlatos, az euboei írásból fejlődött ki (Nyugati görög alfabéta, Kis-Ázsiai alfabéták).

Az írás keletkezésének idejét a használt alfabéta alapján határozták meg, melyet a betolakodó, hellenizáló görögök hoztak magukkal. Ennek alapján, az ember csak az elnyomók nyelvének hangtanáról vonhat le következtetéseket, a lemoszói nyelv ismerete nélkül nem tudhatja meg, hogy ez az alfabéta milyen jól szolgálja a nyelvet. Feltételezem senki sem vonja kétségbe, hogy az írásrendszer szolgálja a nyelvet és nem fordítva. Az ember nem vonhat le értékes következtetéseket a nyelvről egy attól idegen írásrendszer alapján, különösen nem, ha azt az írásrendszert úgy erőszakolták rá a népre. Mondjuk, hogyan tudna egy nyelvész 3012-ben bármi biztosat megállapítani a csallóközi magyar nyelvről egy fenmaradó szövegből, amikor a XXI. századi EU-ban az elnyomó Szlovák kormány törvénybe foglalja, hogy ez a kisebbség hogyan írja és hogyan nevezze a dolgokat. (Csallóköz a Duna völgyének egy olyan szigete mint Lemnosz az Égei-tengernek, az elnyomó más, de a módszerek egy iottányit sem változtak az elmúlt 3-4 ezer év alatt). Ez a történelmi helyzet része a szöveggörnyezetnek, az embernek ezt szemelőtt kell tartani amikor következtetéseket von le a nyelvről.

² The stela was found built into a church wall in Kaminia and is now at the National Museum, Athens. The 6th-century date is based on the fact that in 510 BC the Athenian Miltiades invaded Lemnos and Hellenized it. The stela bears a low-relief bust of a helmeted man and is inscribed in an alphabet similar to the western ("Chalcidian") Greek alphabet. The inscription is in Boustrophedon style, and has been transliterated but had not been successfully translated until serious linguistic analysis based on comparisons with Etruscan, combined with breakthroughs in Etruscan's own translation started to yield fruit.

The inscription consists of 198 characters forming 33 to 40 words, word separation sometimes indicated with one to three dots. The text consists of three parts, two written vertically and one horizontally. Comprehensible is the phrase *avis sialchvis* ("aged sixty", B.3), reminiscent of Etruscan *avils maxs šealχisc* ("and aged sixty-five").

³ The ancient Greek historian Herodotus referred to the pre-Greek population of Lemnos as the Πελασγοι 'Pelasgoi' (see Pelasgian). However, Herodotus may well have incorrectly lumped two distinct non-Greek peoples together. According to other authors like Thucydides, the pre-Greek population of Lemnos were called Τυρσηνοι 'Tyrsenoi' (alternatively, Tyrrhenoi).

A sírkövön használt írásjelek és szabályok

Α	Β	Γ	Ε	Ζ	Θ	Ι	Κ	Μ	Ν	Ο	Ρ	Σ	Τ	Φ	Χ	Ψ	Lemnoszi jelkészlet
A	B	Γ	E	Z	Θ	I	K	M	N	O	P	Σ	T	Φ	X	Ψ	Görög nagybetűk
α	β	γ	ε	ζ	θ	ι	κ	μ	ν	ο	ρ	ς	τ	φ	χ	ψ	Görög kisbetűk
a	v	l	e	s	θ	i	k	m	n	u	r	š	t	φ	h	χ	Nemzetközi átírás
A	V	G	E	Z	T	I/Ú	K	M	N	O/Ó	R	S	T	P	H	GY	Magyar átírás
Á	B		É	SZ		L			NY	U/Ú		SZ		F			

A szövegben a 't' hangot két betű jelöli, talán mert a θ = t mint szózáró mássalhangzó kiejtve t^h-nak hangzik. Az 'sz' hangnak is két jele van, de ennek az okára nem jöttem rá. Hacsak nem az irnok etimologizálásáról van szó. Csak a *viszi* igében használja a ζ-t 'sz'-ként, talán víz-ből eredeztetve a szót, a 'viszi a víz' szópárosítás alapján. Az 'i'/'ú' és az 'l' azonosalakúságára sincs magyarázatom, de megfigyelhető, hogy az l jel hangértéke magánhangzó előtt mindig 'l'.

A szöveg, a székely-magyar rovás írásszabályaiból jól ismert, ugratásos módszert alkalmazza, vagyis nem minden magánhangzót ír ki. A magyar nyelvre oly jellemző magánhangzó harmónia feleslegessé teszi, hogy az olyan magánhangzókat is kiírjuk amelyek egyértelműen és félreérthetetlenül esedékesek.

A pontozás minden esetben szóközt jelöl, de nem minden szóköz van jelölve.

Az olvasás megkönnyítése végett, a jobbról balra vésett szavak az alábbi táblázatba tükrözve kerültek be, így a második és harmadik oszlop betűi azonos irányba haladnak. Remélem ez nem okoz gondot a facsimileben való esetleges visszakeresésük alkalmával.

A1a		HÚGA LESI	húga lesi
A1b		NAP ÓTa	nap(ok) óta
A1c		SZÓLÁSI	
A2a		MARÁS	marcangolás
A2b		MÁVa'	mai nappal
A3a		ZÁLAG-ÜGYÉVE' IS	zálog-ügyével is
A3b		AVVa' IS	avval is
A4a		E'VISZI TÚ'	elviszi túl – a másvilágra
A4b		SZER UNAIT	szer: szeretett rövidítve vagy a szer tagja, rendi (lásd ang. Sir), Unai - tárgyiasítva
A5		SZÍVVAL	szívvel
A6a		AKi ÉRi	ami érinti
A6b		TÁVÁRa SZÓLÓ	távozására (halálára) szóló
A7a		VÁNYAGA ZÁLAG	vanyiga: nyomorult, hitvány
A7b		SZER UNAI'	szer Unai(nak a)
A7c		MURINYÁIG	murnyáig: morzsalékáig

B1a		HÚGA LESI	
B1b		POK _o L A' ZáLAG, E	
B1c		SZER UNAIT	
B1d		E'VISZI TÚ'	elviszi túlra – a másvilágra
B1e		TUBA/TUVA E RÚNA/RÓNA	tuba/tuva: galamb (ang. dove!), átv. ért: turbékolás; rúna/róna: írás (lám-lám ki-kitől vette át a szót és vele együtt az írást!)*
B2a		[Í]ROM	az első írásjel hiányzik
B2b		HARAGLÓ	haragvó
B2c		SZÍVVAL	szívvel
B2d		ÉRTE SZÓLÓ	
B2e		ARAI	itt: testvéri (Molnár Albert után)
B2f		TÚZ	
B2g		FOKa E	
B3a		SZÍVVAL	
B3b		AVVa' IS	
B3c		ZáLAG üGYéVe' IS	
B3d		MARÁS Má'	marcangolás már
B3e		AVVa' IS	
B3f		A' OMAL	az omol/omlik

HÚGA LESI, NAP ÓTa SZóLÁSI MARÁS, MÁVa' ZáLAG-üGYéVe' IS, AVVa' IS E'VISZI TÚ' SZER UNAIT; SZÍVVAL AKi ÉRi, TÁVÁRa SZÓLÓ VÁNYAGA ZáLAG, SZER UNAI' MURINYÁIG.

HÚGA LESI, POK_oL A' ZáLAG, E' SZER UNAIT E'VISZI TÚ'. TUBA E RÚNA, [Í]ROM HARAGLÓ SZÍVVAL. ÉRTE SZÓLÓ ARAI TÚZ FOKa E SZÍVVAL, AVVa' IS, ZáLAG üGYéVe' IS, MARÁS Má' AVVa' IS, A' OMAL.

Húga lesi, nap(ok) óta szólási marás, mával zálog-ügyével is, avval is elviszi túl(ra) szer Unait; szívvel ami éri, távozására szóló ványaga zálog, szer Unai(nak a) murnyáig.

Húga lesi, pokol az (a) zálog, ez szer Unait elviszi túl(ra). Tuba e rúna, [í]rom haragló szívvel. Érte szóló arai tűz foka e szívvel, avval is, zálog-ügyével is, marás már avval is, az omol.

Egy elége szokatlan sírfelirat, azonban megoldása mind az etimológiai, mind a belső összefüggésekre támaszkodó módszernek eleget tesz. A mondatszerkesztés korszerű. A szöveg érthető, ésszerű, helynek és időnek megfelelő.

A lemnoszi sírkő nyelve pontosan ugyanaz mint a minószi és ciprusi szövegeké és ugyanabba a közel 2000 éves időtartamba esik, melynek utolsó felirata az i.e. IV. századi Amathusból maradt ránk.

* RÓNA, (1), mn. tt. róná-t. 1) A székelyeknél jelent ösvényt, vagy utat; Csokonainál is eléjön: „Sűrű rekettye közt vezet egy róna bé.“ 2) Baranyában am. kerékvágás. 3) Szélesb ért. sík, lapályos, egyenes fölszínű. Róna föld, vidék. ... Véleményünk szerint e szónak gyöke lehet a magyar ró is, sőt a székely és baranyai értelem szerint a róna nem más mint rovott út, mivel az ösvény és kerékvágás rovatékhöz vagyis bevágott vonalhoz hasonló. (Hát a francia rue hol vehette magát? melynek egyik értelme a Regnier szótárában: ausgehauene, strassenähnliche Lücke) CzF

A lemnoszi sztélét többen és több nyelven mély meggyőződéssel tolmácsolják, ezek többsége a világhálón is elérhető, miért higgyek éppen ennek? Hit kérdésében nem vagyok illetékes, de akit a szöveg valóban érdekel, annak ajánlom az alkalmazott módszerek összevetését. Az itt közölt *olvasathoz* a betűk és a nekik megfelelő hangértékek pontosan meghatározottak, a meghatározások alapján kiolvasott szöveg minden belemagyarázás nélkül értelmes; kissé szokatlan ugyan, mégis beleillik a szövegkörnyezetbe.

De hogyan kerülnek magyarok az ie. VI. századi Lemnoszra? Úgy, hogy ott születtek, csakúgy mint elődeik párezer évre visszamenőleg és a sztéle rovásának pillanatáig még nem sikerült sem kiirtani, sem beolvasztani őket. Lemnosz a civilizációt teremtő, magyarul beszélő, Kárpátia-Egyiptom-Mesopotámia alkotta bűvös háromszög egy szigete.

Tudom, ez olyan állítás melytől még a magyarkodó(!) értelmiségiek is prüszkölni kezdenek mint a bika a piros posztó láttán. **“Nem győzött meg – mondta az egyik. – Ha a képirások között magyarul is érthető szövegek vannak, az annak köszönhető, hogy a magyar nyelv szavainak, szógyökeinek tekintélyes hányada gyermekszó, vagy hang- és mozdulat utánzó szó (etimon).”** Akadémikusunk, úgy látszik, a vita hevében elfelejtette, hogy ő is főleg ezen a *gyermeteg* magyar nyelven publikál, vagy tévednének? Csak úgy tűnik, hogy magyarul írt mivelhogy a magyarban olyan sok az etimon, így az idegen nyelven, idegen szívvvel írott szövegek könnyen magyarnak tűnhetnek!

Miért gondolom, hogy a Γ írásjelet ‘g’ mint gugol-nak kell olvasni? – kérdezi egy másik. Mondhatnám, azért mert a jel egy *gamó*, gamós bot vonalas rajza, vagy mert hasonlít a görög Γ betűre, az igazság azonban az, hogy ezzel a hangértékkel kapok értelmes olvasatot és ez az érv minden más érvelésnél fontosabb. Had mutassam ezt be egy példán: a magyar helyesírás szemszögéből semmi jelentősége sincs annak, hogy a ‘C’ betűt az oroszok ‘sz’-nek, az angolok pedig többféleképpen is ejtik, kivéve úgy ahogy mink. Ismeretlen szövegek megfejtésénél az írásjelek hasonlósága egy ismert jelkészlethez nagy segítség, de csak az első értelmes szavak megfejtéséig. Utána sokkal fontosabb az a feltevés, hogy az írás összefüggő, értelmes, a szövegkörnyezetbe illő szöveget tartalmaz és ezt a feltevést követve kell finomítani szóról szóra az írásrendszerrel alkotott kezdeti feltevésünket. Ezért lényeges, hogy a szöveg elég hosszú legyen az alkalmazott írásrendszer kiismeréséhez. Az alkalmazott módszer helyességét egy új lelet is alátámaszthatja és itt a szerencse mellénk állt. Nemrég megtalálták az ókori Efestia szentély oltárának az alapját, melyre egy 26 betűből álló, két soros, kétirányú sorvezetésű (boustrophedon) szöveget véstek a fent bemutatott betűkkel. A leletről facsimile rajzot nem találtam, de a mellékelt képről ítélve, a nemzetközi átírat (**hktaonosi : heloke soromš : aslaš**) elége megbízhatónak tűnik, csak az *s* és *š* betűket kellett felcserélni (R. Wallace honlapja erre figyelmeztet is) és az *l*-t átírni gamónak (Γ-nak), vagyis *g*-nek.

Felső 1	<i>hktaonoši</i>	HuKa uTA’ UNOSuL	huka/kuka (néma) utal azaz helyre igazít, kioktat; unos untalanul!
Felső 2	<i>hegoke</i>	HEG OKa E	(lelki) sérelem oka
Alsó 1	<i>šoroms</i>	SZÓ ROMoZó	romboló, rom-okozó
Alsó 2	<i>ašgas</i>	ASZaG AZ	szemét, holmi aszott gyimgyom

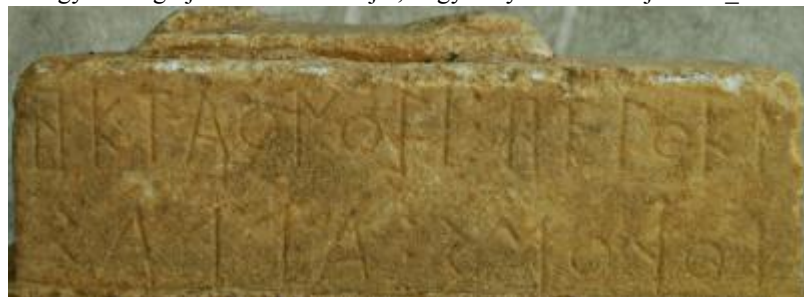
HuKa uTA’ UNOSuL: HEG OKa E SZÓ, ROMoZó ASZaG AZ.

Huka/kuka utal unosul: heg oka e szó, romozó aszag az.

Sajnos, a sérelmet okozó szó hiányzik a leletről, valószínűleg a talapzatról hiányzó felső részen volt látható.

Különös véletlen(?) folytán mostanában hárman is kifogásolták olvasataim tartalmát, nem a módszerét, hanem az olvasat szövegét. Miért írna le valaki ilyeneket? – kérdezik. Kérdésük összecseng a megfejtéssel kísérletezők gondolatmenetével. A kérdezők valamilyen sablonos, a maiakhoz hasonló, semmitmondó sírfeliratot várnak el, a ‘megfejtők’ pedig ilyeneket vélnek látni is. Ehelyett két nagyon is személyre szabott, egyedi és eredeti felirat-sziporkát látunk.

Az egyik ‘megfejtő’ azon töri a fejét, hogy milyen titulus rejlik a H_K betűcsoportban, mivel előregyártott képletében ott

titulusnak kell lenni. Nem az van. A huka/kuka állapotjelző, mely amellet, hogy jellemzi a halottat (ha egy urna talpazatáról van szó), bevezet egy nagyon frappáns mondanivalót is. Ez a szöveg messze felette áll minden olyan sablonnak amibe a ‘megfejtők’ be akarják préselni.

Néhány érdekes kapcsolódó (angol nyelvű) oldal:

Michael Lahamas, [Lemnian language](http://www.mlahanas.de/Greeks/LX/LemnianLanguage.html) — <http://www.mlahanas.de/Greeks/LX/LemnianLanguage.html>

R. Wallace, [Rasenna blog](http://blogs.umass.edu/rwallace/) — <http://blogs.umass.edu/rwallace/>

Ray Brown, [Lemnian](http://www.carolandray.plus.com/Eteocretan/Lemnian.html) — <http://www.carolandray.plus.com/Eteocretan/Lemnian.html>

MELLÁR, Mihály: The Script on the Lemnos Stela

This writing is a next in the series commenced in the 2012/2 issue. In this the author examines the script of the Lemnos Stela.

